

Драго ЋУПИЋ /Београд/

РАДОСАВ БОШКОВИЋ И ОНОМАСТИКА

Цјелокупно научно дјело проф. Радосава Бошковића обиљежено је, поред осталог, понајвише једном карактеристиком: истражити структуру лексике и сазнати од којих је дјелова је ријеч састављена, који су јој елементи — и све то у историјском току, почев од прасловенске, неријетко и од индоевропске језичке епохе, са акцентом на средњовјековној српској језичкој грађи. Иако су га на факултету наговарали да се позабави предавањем индоевропеистике, никада се за то није оприједелио, већ се ангажавао на упоредној граматици словенских језика, са честим залажењима у прасловенске реконструкције, повремено идући ка индоевропским. Његове колеге и његови студенти су сматрали да нема ни једне ријечи у језицима који слиједе индоевропеистику којој он не би познавао структуру и долазио до њеног значења.

У свом, може се рећи, најзначајнијем дјелу *Развитак суфикса у јужнословенској језичкој заједници*, што му је била докторска дисертација, разрадио је структуру јужнословенских суфикса, каткада се задржавајући на структури ономастичких лексема, тј. на ономастичким суфиксима. Ту, између осталог, говори да уз наставак *-ац*, „који значи име становника према крају одакле је, стоји само *femininum* са наставком *ka*. Ово је поред следеће групе (оне коју обухватају наставци *in* и *anin* — Д. Ћ.) једина група именица где је *femininum* у српскохрватском језику изражен само помоћу наставка *ка*, никад помоћу наставка *ica*”, и наводи примјере: *Босанац-Босанка, Јагодинац-Јагодинка, Призренац-Призренка, Неготинац-Неготинка, Огулинац-Огулинка, Ваљевац-Ваљевка, Мостарац-Мостарка, Сарајевац-Сарајевка* (из Даничићевих *Основа*, 303, 341, уп. *Основи упоредне граматике словенских је-*

зика, Требник, Београд, 2000, 237). Други тип именица „поред наставка *in, anin femininum* има наставак *ka*”, и набраја примјере из Даничићевих *Основа* (стр. 302-303): *Бугарин-Бугарка, Арнаућин-Арнаућка, Бачванин-Бачванка, Зећанин-Зећанка, Мачванин-Мачванка, Сењанин-Сењанка* (нав. дјело, 238). У *Суфиксима*, такође код личних имена, говори о наставку *-ицъ* и наводи, између осталог, примјере средњовјековних српских имена: *Тодорицъ, Урошицъ, Бурђицъ* (нав. дјело, 271), а примјер *Добрицъ* „можда је ... остатак од његове употребе код придева (исто). То је, колико смо нашли, све што се у његовом дјелу о суфиксима односи на ономастичке податке. Код лексичких ријечи, каже Бошковић, *femininum* се „гради готово увек наставком *ica*” (нав. дјело, 238), и наводи примјере типа: *слон-слоница, бан-баница, лабуд-лабудница, Бог-Божица* и сл.

Знатно више ономастичке грађе проф. Бошковић анализира у радовима које је приређивач *Основа упоредне граматике словенских језика* проф. Радојица Јовићевић именовано — *Из словенске ономастике*.

Ономастиком се проф. Бошковић почео бавити, мимо онога што је изнио у дјелу о суфиксима, као лингвистичком дисциплином, тек половином седамдесетих година прошлога вијека. Укупно је из те области објавио 11 расправа, које се углавном све односе на испитивање историјске структуре ономастичких лексема. Радови су му сљедећи: „Поводом неких топонима” (1974), „Око неких старосрпских личних хипокористика” (1975), „Три старе именице које нису то” (1975), „Из ономастичке деривације и поводом ње” (1976), „Један половично објашњен суфикс српскохрватски” (1976), „И добри Даничић неки пут задрема” (1976), „*Lužičko tkalča — Weberin*” (1976), „О боданско-херцеговачкој деклинацији *Sálko, Sálkē* (неколико речи)” (1976), „Србљи и Срби” (1978), „Белешке о имену *Немања* (1979) и „Категорија старих српскохрватских личних хипокористика типа Андре, Андреса (Андрете) у интерпретацији Даничића и других” (1981). На први поглед, неки од ових наслова се показује да се ради о ономастичкој материји, али се то сазнаје чим се уђе у њихов садржај. Тако, рецимо, у раду „И добри Даничић неки пут задрема” Бошковић говори о презименима *Цоловић* и *Чајовић* и каже да је Даничић у Рјечнику ЈАЗУ Омера Цолевића „окренуо у Цоловић, додавши — као објашњење свога поступка — да Цолевић у Вуковој песми стоји ‘гријешком’ место Цоловић” (нав. дјело, 372-373). Бошковић полази од имена *Цоле* (и са њим упоређује имена *Раде, Јоле* и сл.) и каже да од тог имена придјев може бити само на *-ев*, а инструментал само на *-ем* (*Радем*,

Цолем, Јолем и сл.). Бошковић, наиме, каже: „Нама пад на ум једна доста смела идеја. Наиме, да се можда у данашњим облицима *Радев* и *Радем* у црногорским говорима чува успомена на прасловенски хипокористички суфикс *-е* (> *-о* после палаталних сугласника) који је у току развитка словенских језика прешао оквире првобитне употребе: почео се преносити и на тврде основе, чувајући у појединим дијалектима и ту — како у деривацији тако и у флексији — своје старе фонетичке калупе (бар код неких основа” (нав. дјело, 373). Наглашава да херцеговачка и дубровачка презимена типа *Vačević, Rajević* нијесу могла постати од скраћених имена типа *Váčь, Râjь*, „као што показује хипокористички топоним типа *Branovo* (брдашце)”, које је посесивни придев од некадашњег *Branь*, а не никако од *Brano*, како мисли Даничић” (исто, 374).

Друго презиме о којему се Бошковић не слаже са Даничићем јесте *Чајевих*, које је Даничић у РЈАЗУ окренуо у *Чајових*. Бошковић каже да је презиме *Чајевих* могло постати од два наша хипокористика — *Часлав*, тј. од његовог старог хипокористика *Чаје-Чајета* (наглашавајући да је овдје у питању Даничићев акценат), од којег је *Чајетина* на Златибору, „уколико није изведено од *Чајета, Чајетѐ*, или пак од старог хипокористика *Чаје-Чаја* (деклинација старих основа на *о*), с номинативом на *е*.” Нема доказа, каже Бошковић, „да су се од хипокористика типа *Чаје, Чајета* правили у нашем старом језику посесивни придеви на *овь > евь*”. „... Према томе”, закључује Бошковић, „презиме *Чајевих* постало је — по свим законима фонетике и деривације — од хипокористика *Чаје*, ген. *Чаја*, преко придева *Чајевь*. И није никаква „гријешка”, него стари и регионални облик секундарног и обичнијег *Чајових < Чајо* (опет од *Чаславь*)” (исто, 374).

И према наслову рада „Један половично објашњен суфикс српскохрватски” не би се рекло да у садржају има нешто интересантно за ономастику. Међутим, Бошковић узима примјере који имају суфикс *-аћ* у личном имену *Бураћ* (из Даничићевог РЈАЗУ, С, 739), које се не може одвојити „од средњовековног хипокористика (попâ) *Бурја* у дечанској хрисовуљи (С, 23).” И *Бураћ* и *Бурја* су хипокористици од *Будиславь, Будимирь*, само је прво примарни хипокористик, проширен суфиксом сугласником *ћ*, а друго секундарни хипокористик изведен од хипокористика — деривата *Бурјань < Бура* „јань...” (исто, 371). Бошковић сматра да је наш суфикс *-аћ* грчког поријекла (од *аки*), а у нашим (источним) крајевима у именима је добијен додавањем елемента *ћ* личним хипокористцима на *а*.

У раду „Из ономастичке деривације и поводом ње” Бошковић говори о суфиксима: *-ав*, *-оста* (антропонимски), *-н*, *-т*. Говори и о *-ав* + деминутивни *-ац*, и даје примјере: *Богавац*, *Боравац*, *Добравац*, *Драговац*, *Грубовац*, *Ђуравац*. Каже да је суфикс *-ав* настао код сложених имена на *-славъ*, а она су првобитно имала суфикс *-слъ*: *Радослъ*, као скраћено име, а изведено *Радославъ*. Таква су и *Добр-авъ*, *Мил-авъ*, *Бог-авъ* и сл. Именима на *-авъ* врло рано се почео додавати деминутивни суфикс *-ац* (од *-ъц*) и отуда: *Дубрав-ац*, *Богав-ац* и др., код Вука *Вилпац*, *Јованац* и др. (нав. дјело, 350-351).

За суфикс *-н* Бошковић каже: „Он је постао, како ми мислимо, код старих личних деминутива типа *Борънь*, ген. *Боръна* (< *Бориславъ*), *Првънь*, ген. *Првъна* (< *Првославъ*), на тај начин што је суфикс *-ън* код њих — с губљењем полугласника у слабом положају — остао без свога вокалског елемента, и свео се, тим путем, на суфикс самогласник, конкретно на *н*” (стр. 353).

Суфикс *-т* је деминутивног поријекла и издвојен је од личних деминутива типа *Хранта*, од *Хранъта*, *Милта*, од *Миљта* и сл.

Име *Немања* Бошковић раставља на слједеће деривационе елементе: *Не-ма-ан-јъ-а*. Каже да је то „једно од имена с максималном кулминацијом хипокористичких суфикса” (нав. дјело, 412). Истина, ограничава се, па каже: „То јесте — ако је наша анализа тачна” (исто). Ово име се среће у средњем вијеку у Грбљу, Дубровнику, Задру, на Крку, на Брачу, у Сењу, „и као властелинско презиме у велешким горама 1486” (исто). Име *Немања* Бошковић рашчлањује на слједеће структуре: а) структура *не* је „први слог од неког личног имена које почиње са *Не*, понајприје *Ненад* (оп. цит., 412); б) структура *м* је деминутивног карактера и „то је елемент којим је формиран први и основни хипокористик имена *Немања*, *Нема*, *Немо*” (исто); в) структура *ан* је по поријеклу деминутивни суфикс и он је „даљи хипокористик имена *Немања* ..., оно је одавно врло продуктиван и омиљени наставак за мушка лична имена” (исто, 413); г) структура *ја* „је суфикс помоћу кога су добијени први и класични словенски хипокористици” (исто), какви су *Рађъ*, *Влађъ*, *Миць*, *Миљъ*; д) структура *а* „је мушкиекспресивни суфикс којим су проширивана у нашем средњовековном језику лична имена на сугласник, често без мере и укуса” (исто), па наводи примјере типа: *Душана* — *Душан*, *Ненада* — *Ненад*, *Бојана* — *Бојан* и сл.

Ових неколико примјера смо навели само да илуструјемо колико је проф. Бошковић залазио дубоко у ономастичку структурну анализу, тј. колико је рашчлањивао све елементе ономастичке лексике и тако

давао слику унутрашње структуре лексике у њеној дијахронији. Тиме је дубоко залазио у етимологију лексема, и увијек морфонолошким поступцима. Није се бавио дескрипцијом, њоме су се бавили млађи ономастичари, тражио је суштину којом би одгонетао тамна мјеста у структури словенске, посебно српске ријечи.

Драго ЧУПИЧ

ПРОФЕССОР БОШКОВИЧ И ОНОМАСТИКА

Резюме

Профессор Радосав Бошковић ономастиком начал заниматься с семидесятих годов двадцатого века и в той области опубликовал всего одиннадцать работ. В этих работах исследовал морфонологическую структуру славянских ономастических лексем и изучал их этимологию.

